הקמחין (אבק לבן של עובש יין, הדומה לקמח, הצף על פני היין) וכן לא מביאים מהיין הנמצא בשוליה (תחתיתה) של החבית. וטעם הדבר — מפני השמרים השוקעים אל תחתית החבית. אלא מביא מהיין הנמצא בשלישה האמצעי של החבית, כלומר, מאמצעה של החבית. כיצד הוא בודק את היין? הגזבר יושב בצד חבית היין הנבדקת, ועוקב אחר הוצאת היין מהחבית, כאשר הקנה (אמת מידה) נתון בידו, ואם ראה הגזבר שהיין היוצא מהחבית זרק (מושך עמו בכח) גם הגיר החלק הלבן הצף על פני השמרים — מייד הקיש הגזבר בקנה שבידו, כסימן שיש לסגור את ברז החבית, ולא למשוך ממנה עוד יין לנסכים. ר' יוסי בר' יהודה אומר: יין שיש בו קמחין — הריהו פסול כולו להבאה לנסכים, וטעם הדבר — שכן נאמר בדין הקרבנות "...תמימים יהיו לכם" (במדבר כח, יט), וממשיך הכתוב ואומר בפסוק שלאחריו "ומנחתם סלת בלולה..." (שם כ), ועוד נאמר לאחר מכן "מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו לכם ונסכיהם" (שם לא). שמפסוקים אלה למדים כי כקרבנות עצמם אף הסולת והשמן הבאים למנחות, והיין הבא לנסכים, שהם צריכים להיות בתכלית השלמות ("תמימים"). ואילו יין זה שעלו בו קמחים — אינו "תמים", ולכך הריהו פסול.

א גמרא שנינו במשנתנו כי אין מביאין יין לנסכים לא מהיין המתוק ולא מהיין המבושל ולא מהיין המעושן, ואם עבר והביא — הרי זה פסול להקרבה. ושואלים על כך: והא קתני רישא [והרי הוא התנא עצמו שנה בראש, לפני כן במשנה] כי אין מביאין לנסכים את הליסטיון שהוא יין מתוק, ואולם בדיעבד אם הביא — הרי זה כשר! אמר רבינא: אכן אף הליסטיון פסול לנסכים גם בדיעבד, ויש לתקן גירסת משנתנו וכרוך (צרף) את דין הליסטיון ותני [וְשָׁנֵה] אותו עם דינם של היין המתוק והמעושן והמבושל, שכל אלה אף בדיעבד פסולים. רב אשי אמר תירוץ אחר: חוליא דשימשא [מתיקות של שמש], כזו שיש בהליסטיון — לא מאיס [אינה מאוסה], ולכן בדיעבד הוא כשר, ואולם טעם חוליא דפירא [מתיקות של פרי] שמוסיפים בו דברים — הריהו מאיס [מאוס] משום שיש בו טעם אחר, ולכך יין זה פסול אף בדיעבד.

ב עוד שנינו במשנתנו כי אין מביאין לנסכים מן היין הישן, אלו הם דברי רבי, ואילו חכמים מכשירין. ובענין זה אמר חזקיה: מאי טעמא [מה הטעם] של רבי? — שכן אמר קרא [הכתוב] בדין הנסכים "ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין..." (שם, יד), והדגיש הכתוב "לכבש יין" לדמות את היין לכבש: מה כבש הבא לקרבן אינו אלא זה שהוא בן (בתוך) שנתו הראשונה, אף יין הבא לנסכים אינו אלא זה שהוא בן שנתו, ולא הישן. ומקשים על הסבר זה: אי [אם] כך הוא, תאמר אף: מה כבש בן שתי שנים (בשנתו השנית, משעה שאין הוא בכלל "בן שנתו") — הריהו פסול להקרבה, אף בדיעבד, אף יין בן שתי שנים (בשנתו השנית), שהוא בכלל "ישן" — הריהו פסול אף בדיעבד! וכי תימא [ואם תאמר] כי אכן הכי נמי [כך הוא גם כן] שאף בדיעבד הריהו פסול, ואולם אין לומר כך, שכן התניא [הרי שנויה ברייתא] מפורשת האומרת שיין בן שתי שנים — לכתחילה לא יביא לנסכים, ואולם אם עבר והביא — הריהו כשר. ומחזקים את השאלה: והרי ברייתא זו היא כשיטת רבי, שכן מאן [מי] התנא ששמעת ליה [אותו] שאמר שיין ישן לא יביא? הלוא זה רבי בשיטתו במשנתנו, וקאמר [והוא אמר] עוד בברייתא שאם הביא — כשר! אלא אמר רבא: היינו טעמא [זהו הטעם] לשיטת רבי שאין מביאים לכתחילה מן היין הישן — דכתיב [שכן נאמר] בתיאור היין המשובח (שמפני סכנותיו מזהירנו הכתוב) "אל תרא יין כי יתאדם" (משלי כג, כט—ל). הרי איפוא שהיין האדום הוא המשובח, ואין אדמימות זו מצויה ביין אלא בשנתו הראשונה.

מסורת הש"ס

א. ברכות נט,א. שבת לד,ב. פסחים עה,ב. ר"ה יד,ב. ב"ק נט,א. ב"מ פט,א.

גרסות

הקמחין בכתי"מ: **הקימחון.**
משלישה מאמצעה ברוב כתה"י ובמשניות: **ובאמצעה** וברמב"ם גרס (ראה כס"מ): **משלישה ומאמצעה של אמצעית** ובכתי"מ: **משלישיתה ומאמצעיתה.**
הקיש בכל כתה"י ובמשניות: **והקיש.**
שיש בו בכל כתה"י: **יין שיש בו.**
תמימים יהיו לכם ומנחתם בכתי"מ חסרות מלים אלה.
אין מביאין לא מתוק בכתי"מ: **מאין היו אין מביאין** ויש בכתי"י: **מאין היו מביאין את היין וכו' אין מביאין לא מבית הזבל וכו' אין מביאין לא מתוק כו'.**
לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן ואם הביא פסול בכתי"מ חסרות מלים אלה.
הליסטיון בכתי"מ: **אליוסטון** ובכתי"י: **אילוסטן** וכן: **האילסטין.**
חוליא דשימשא לא מאיס חוליא דפירא מאיס בכל כתה"י: **דפירא מאיס חוליא דשימשא לא מאיס חוליא** ויש בכתי"י: **חוליא דפירא לא מאיס חוליא דשימשא מאיס.**
דברי רבי יש בכתי"י: **דברי ר' מאיר.**
מאי טעמא דרבי יש בכתי"י: **מאי טעמא דר' מאיר.**
שתי שנים בכתי"מ: **שתים.**
מאן שמעת ליה דאמר לא יביא רבי וקאמר אם הביא כשר בכתי"מ חסרות מלים אלה.

לשון

הגיר
בדרכי פירוש שונות נתפרש ה"גיר". יש אומרים שהכוונה היא לצבעו של הנוזל הלבן, כעין הקצף, שצבעו דומה לשל סלע הגיר הלבן. ויש שפירשו שהכוונה היא לזרם הניצוק, ונקרא כן על שום שהוא נגרר, נשפך.

החיים

כדיות
כפי האמור בתלמוד הכד דומה ביותר לחבית הרגילה, ועיקר ההבדל ביניהם הוא שפי הכד רחב יותר, ועשייתו גסה ופשוטה יותר. ה"חביות קטנות" בהן היה מובא היין לנסכים, דמו בגודלן לסוג הכדים שיוצר בלוד, ולבינוניים שבהם.
לודיות
העיר לוד היא עיר עתיקה. מסביב לעיר היה איזור חקלאי מפותח על פני מרחבים גדולים. ובעיר היו כמה מיני תעשיה (ארגנים, קורות ועוד). בשל כך, ובשל היותה שוכנת בצומת דרכים מרכזי, שימשה העיר מרכז מסחרי וכלכלי חשוב. בשל המסחר הער שהתקיים בלוד, התקיימה בה אף תעשיית כלי איחסון שונים שהוכרו כ"לודיים", ובתוכם כדים.
הדיבור יפה לבשמים
הסברים רבים ניתנו לדבר זה. יש שהסבירו כי גלי הקול מועילים לתערובת, או לתוספת ריח טוב. ויש שהסבירו שיש כאן קריאה קצבית המסייעת לכתישה אחידה של סממני הקטורת. או שכיון שכמות הסממנים שבקטורת היתה גדולה, היו שנים אוחזים בעלי, ולכך היה צורך בקריאה קצובה, כדי לתאם ביניהם את פעולת הכתישה. לפי חלק מההסברים משמע כי יש לנקד "שהדיבור יפה לַבַּשָּׂמִים".

*שקויי"ש מן הצרפתית העתיקה chienes — כתמי עובש.

הַקְּמָחִין, וְלֹא מִשּׁוּלֶיהָ מִפְּנֵי הַשְּׁמָרִים, אֶלָּא מֵבִיא מִשְּׁלִישָׁהּ מֵאֶמְצָעָהּ. כֵּיצַד הוּא בּוֹדֵק? הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב וְהַקָּנֶה בְּיָדוֹ, זָרַק הַגִּיר הִקִּישׁ בַּקָּנֶה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְמָחִין — פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִימִים יִהְיוּ לָכֶם. וּמִנְחָתָם... תְּמִימִים יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם".

א גמרא "אֵין מְבִיאִין לֹא מָתוֹק וְלֹא מְבוּשָׁל וְלֹא מְעוּשָׁן, וְאִם הֵבִיא — פָּסוּל". וְהָא קָתָנֵי רֵישָׁא: אֵין מְבִיאִין אֶת הִלְיַסְטְיוֹן, וְאִם הֵבִיא — כָּשֵׁר! אָמַר רָבִינָא: [א]כְּרוֹךְ וְתָנֵי. רַב אַשִׁי אָמַר: חוּלְיָא דְּשִׁימְשָׁא — לָא מְאִיס, חוּלְיָא דְּפֵירָא — מְאִיס.

ב "אֵין מְבִיאִין יָשָׁן, דִּבְרֵי רַבִּי וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין". אָמַר חִזְקִיָּה: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא "לַכֶּבֶשׂ יַיִן", מַה כֶּבֶשׂ — בֶּן שְׁנָתוֹ, אַף יַיִן — בֶּן שְׁנָתוֹ. אִי מַה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים — פָּסוּל, אַף יַיִן בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים — פָּסוּל! וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִּי, וְהָתַנְיָא: יַיִן בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים — לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא — כָּשֵׁר! — מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דַּאֲמַר: לֹא יָבִיא? רַבִּי, וְקָאָמַר: אִם הֵבִיא — כָּשֵׁר! אֶלָּא אָמַר רָבָא: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי, דִּכְתִיב "אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם".

קמחים — *שקויי"ש. כיצד בודק — לידע אם היין יפה. גזבר יושב וקנה בידו — ורואה כשזה מוציא היין מן נקב החבית. זרק הגיר — שהתחיל לצאת אותו לבן שתחת היין צף על השמרים. הקיש — הגזבר על גבי הכד, וסותם זה מיד. וזה היה סימנו שלא היה רוצה לדבר כל זמן שמוציאין היין. שנאמר תמימים יהיו לכם — ואם היו בו קמחים — הוי כבעל מום.

גמרא כרוך ותני — "אין מביאין הליסטיון, לפי שאין מביאין לא מתוק וכו' ואם הביא — פסול". רב אשי אמר — לא תכרוך, הליסטיון — כשר, דהויא חוליא דשמשא ולא מאיס, אבל מתוק מתמת הפירי — מאיס והיינו דקתני "פסול". מאן שמעת ליה דאמר לא יביא רבי — דקתני במתניתין "דברי רבי", והא ברייתא דקתני "לא יביא [על כרחך, רבי], וקתני (בהא ברייתא) "אם הביא — כשר", והיכי מצי למימר "הכי נמי פסול"? היינו טעמא — שאין מביא יין — דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם", הלא הוא משובח יין אלא אדום. ושנה רשב"ג יש בו עיקר אדמומית, טפי — לא, ולאו משום דלכבש דמי יין.

רש"י בת"י

משלישה — [של חבית], שעושה [גרזא בדפנות] החבית. והקנה — [אמת] המדה. זרק הגיר — כשהגיר של שמרים, יוצא מן היין. והקיש בקנה — הקיש הגזבר [בקנה] את מוצא היין, ורומז לו שיתן [את] הברזא, ולא היה מדבר — לפי שהדבור רע ליין. תמימים יהיו לכם ומנחתם — פרט לסולת שהתליעה ושעלה בו אבק. והא אמרת רישא — הליוסטין "אם הביא — כשר", והדר תני בתוך "אם הביא — פסול"! כרוך ותני — הליוסטין ומתוק בהדדי, ותנא בתרוייהו "אם הביא — פסול". אף יין בן שתי שנים פסול — אף בדיעבד. אל תרא יין כי יתאדם — אלמא בשעת אדמימות — מובחר הוא. וקיש לן כשעברה שנתו — עוברת אדמימות, ואינו אדום כל כך כשנה ראשונה.

תוספות

הליסטיון — יין ענבים שנתמתקו בשמש, כדמוכח בגמרא, דמוקי לה בחוליא דשמשא. ומיהו לא כמו שפירש בקונטרס שתולין הענבים לשמש, דהא בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צז,ב) קתני בברייתא "יין הליסטיון ושל צמוקין", אלא במחובר, בעודן בגפן נמתקו בשמש.

מתוק — לשון אחר פירש בקונטרס: תירוש, שלא עברו עליו ארבעים יום. ולא יתכן, דהא הכא קתני "ואם הביא — פסול", ובפרק "המוכר" (שם,א) תני רבי חייא: יין מגיתו — לא יביא, ואם הביא — כשר. ונראה כלשון אחר שפירש: מתוק. היינו, מאליו, ולא מחמת השמש.

כרוך ותני — להכשיר קאמר, כדמוכח סוגיא ד"המוכר פירות" (שם,א) דהליסטיון כשר. ואף על גב דאיצטריך ליה לתנא למיתני הליסטיון ומתוק — לא משמע ליה לרבינא לחלק בין זה לזה.

עיונים

אלא מביא משלישה מאמצעה נחלקו המפרשים בפירוש הדברים (והדבר תלוי בגירסות השונות. ראה "גרסות"). יש שפירשו שהלשון "מאמצעה" משמשת פעמיים, שהיא מוסבת על "משלישה", כאומרת: מביאים מהשליש האמצעי שבחבית; וכן לומר שמתוך שליש זה, מביאים מן האמצע שבו. ונמצא איפוא שהכוונה היא לאמצע החבית כולה, שהוא אמצעו של השליש האמצעי, ששם מציבים את הברז השואב את היין מהחבית (תוי"ט). ויש שפירשו שהלשון "מאמצעה" מוסבת רק על "משלישה", כאומרת: מביאים מהשליש הנמצא באמצעה של החבית, והכוונה לתחילת השליש האמצעי (רש"ש). ושיטת הרמב"ם (הלכות איסורי מזבח פ"ז ה"ו) היא "משלישה ומאמצעה של אמצעית", והסבירו מפרשיו שכך היתה גירסתו במשנתנו (כס"מ). ולגירסה זו, הרי אלה שתי הוראות נפרדות: האחת, הנוגעת למיקומו של הברז בחבית — שהוא בשליש החבית. והשנית, הנוגעת למקומה של החבית בין שאר החביות — שיש לקחת מן החבית האמצעית שבין שלוש חביות העומדות זו על זו (לח"מ, מהר"י קורקוס).

הקיש בקנה יש שאמרו שההקשה בקנה היא דחייתו ודחיקתו של הגיר שלא יצא החוצה עם היין (רמב"ם פיהמ"ש). ויש שאמרו שההקשה בקנה נועדה לסמן לשופך היין מהחבית, שיסגור את ברז החבית, לבל יצא עוד יין ממנה (רש"י). והר"ב הביא את שתי שיטות הפירוש. אכן יש שהביאו גירסה אחרת בדברי הרמב"ם שעולה ממנה (בדומה לשיטת רש"י) כי הגזבר היה מקיש בקנה שבידו על הכד (ובלא השמעת דיבור, כדברי הגמרא להלן) (תוי"ט).

והעירו אחרונים כי לשון התוספתא (פ"ט, ב) בענין זה היא: "כיון שזרק גיר של שמרים, אומר, ומעבירין אותה מלפניו", והרי זה שלא כסוגייתנו האומרת שהגזבר לא היה משמיע דברים, כיון שהדיבור קשה ליין! (מצפה שמואל).

ר' יוסי בר' יהודה אומר שיש בו קמחין פסול הסבירו אחרונים כי יש הבדל הלכתי בין שיטת ר' יוסי בר' יהודה לשיטת תנא קמא שבמשנה. שלשיטת תנא קמא אמנם אין מביאים יין מפי החבית, משום הקמחים המצויים שם, ואולם משאר היין שבחבית — מביאים, למרות שבפיה יש קמחים. ואילו לשיטת ר' יוסי בר' יהודה אין מביאים כלל מכל היין שבחבית זו.

ושאלו על שיטת ר' יוסי בר' יהודה שיין שיש בו קמחים פסול אף בדיעבד, ממה ששנינו בשם ר' חייא (בבא בתרא צז,ב) כי אין מביאים מפיה ומשוליה של החבית (כמשנתנו), ואולם אם הביא — כשר! והשיבו שביין שיש בו ממש קמחים לא נחלקו ולדעת הכל הריהו פסול (ואף לשיטת תנא קמא שבמשנתנו), ודברי התנא קמא במשנתנו ור' חייא בבבא בתרא שאין מביאים מפיה של החבית — אמורים ביין שאין בו קמחים, ואולם כיון שמקום זה שבחבית מועד להיות בו קמחים — אין מביאים ממנו. ואולם מאחר ובפועל אין בו קמחים אם הביא — הריהו כשר. ור' יוסי בר' יהודה מוסיף ואומר כי כאשר נמצאו קמחים ממש בחלקו, כל שאר היין נפסל (חידושי בתרא).

שנאמר תמימים יהיו לכם ומנחתם תמימים יהיו לכם ונסכיהם בנוסח זה כפי שהוא לפנינו אין מובא מן הפסוק הראשון אלא סופו ("...תמימים יהיו לכם", במדבר כח, יט), ומן הפסוק הבא אחריו רק המלה הראשונה ("ומנחתם" הפותחת את הפסוק "ומנחתם סולת בלולה..."), ומן הפסוק שבסוף הענין מובא רק סופו ("תמימים יהיו לכם" הבא בסוף הפסוק "מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שם לא). והסבירו אחרונים כי לפנינו שני היקשים: האחד, הוא ההיקש שמפסוק יט' לפסוק כ' ("תמימים" "ומנחתם"). והשני, היקש בפסוק לא' עצמו: "תמימים יהיו לכם (הקרבנות) ונסכיהם" — מקיש נסכים לבהמה, מה בהמה נפסלת במומים בחסר ויתר, אף נסכים נפסלים במומים בחסר וביתר. ונמצא ששני ההיקשים באים אחד למנחות, ואחד לנסכים (חידושי בתרא).

כרוך ותני לא אמר רבינא אלא שיש לברוך את דין הליסטיון ודין היין המתוק, וכך יש לשנותם במשנה, ויש ספק במשמעות הדברים. לדעת רש"י יש לברוך את דין הליסטיון עם דין היין המתוק, ויש לשנות אף בו דין פסול, כיון שהוא יין מתוק. ולדעת תוס' יש לברוך את דין היין המתוק עם דין הליסטיון, וזה וזה כשרים בדיעבד.

דכתיב אל תרא יין כי יתאדם כתוב זה בא בתוך התוכחה שלא להימשך אחר היין, שהוא מקור לכל רעה, והיין האדום המשובח, הוא זה שמתאוה לו ביותר השיכור, והוא זה המשכר ביותר. ולא פסל רבי יין ישן שאינו אדום בדיעבד (כמפורש בתוספתא ט, ט), ואילו חכמים סבורים שהיין הישן כשר אף לכתחילה. אבל יש להבדיל בין הישן (שעברה שנתו) לבין הישן ביותר. שהיין הישן ביותר, שעברו עליו שנים רבות — הריהו פסול (יוס"ד).

אורח ההלכה

ולא משוליה אין מביאים יין לנסכים משולי החבית, מפני השמרים, אלא משלישה ומאמצעה של אמצעית (כלומר, מהחבית הממוצעת שלמעלה ממנה יש חבית ולמטה ממנה חבית אחרת. לח"מ). כמשנה לגירסת הרמב"ם בה (כס"מ, לח"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ז ה"ו).

כיצד הוא בודק לצורך בדיקת היין לנסכים היה יושב הגזבר לצד החבית ומביט ביין היוצא ממנה. ומכיון שראה ששמרי היין מתחילים לצאת עמו — פוסק ואינו לוקח. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ז).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

העבודים — תפוריס פעמייס. **רפיק ליה טפי ריפקא** — שמפרו פעמייס. **ודרי** מיא על חד תרין — שהיה יכול למוזגו במים כפליים מיין אחר. דיין דעלמא דרי על חד תלתא, וזהו מקבל על חד שתה, והיינו "על חד תרין" — דיין אחר. **כדיות לודיות בינוניות** — כליס גיגוריס של לוד. **אין מניחין את הכדים שתים** — זו על גב זו. **שגובהן כרחבן** — שהיו רחבים מרוב שמנות, כמו שגבוהים, והיינו "כר נרחב". **שומרים** = מלאכים. **תמיד לא יחשו** — מאי אמרי הכי שומרים? ומעיקרא — קודש שחרב. הוו אמרי כי בחר ה' בציון — אף לעתיד לבא עתידים המלאכים להיות שומרים, ולומר "כי בחר ה' בציון".

הדרן עלך כל קרבנות

רש"י בת"י

טפי ריפקא — תופרו פעם ימינא. כלומר, פעמייס בשנה. ודרא מיא על חד תרין — ביין. דהיינו, על חד שיתא מיא. **כדיות** — חביות קטנים ככדים. **לודיות ובינוניות** — שעושין בלוד. **אין מניחין אותן שתים שתים** — זו בגד זו, שמא יתקלקל אחת, ותריח חברתה, ותתקלקל גם היא. **כשם שהדיבור יפה לבשמים** — דאמרינן בכריתות גבי פטום הקטורת: כשהוא שותק אומר "הדק היטב". **אילים** — בני שתי שניים. **כבשים** — בני שנה. **גוזלות** — תורים ובני יונה. **שגבהן כרחבן** — שיהא רחבן מרוב שמנן. ליתנא אחרינא: ["רחביס"] גרסינן — שיהא גייהס רחבן. **כר נרחב** — כריס רחביס. **כר** = כבש. מאי אמרי — הכי שומרים דכתיב "לא יחשו"? ומעיקרא — קודש החורבן. מאי הוי אמרי — "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו".

הדרן עלך כל קרבנות

תוספות

כשם שהדיבור יפה לבשמים כו' — בפרק קמא דכריתות (ו,ב) קאמר רבי יוחנן איפכא גבי קטורת. דתניא: כשהוא שותק אומר "היטב הדק", וקאמר: מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר: כשם שהדיבור רע ליין כך דיבור יפה לבשמים. משום דכי קאמר רבי יוחנן בנסכים — קאמר להו: כי היכי דקים לן בקטורת שהדיבור יפה לבשמים, כך הדיבור רע ליין. וכי קאי בקטורת — קאמר להו: כי היכי דקים לן בנסכים שהדיבור רע ליין, כך הדיבור יפה לבשמים.

שגובהן רחבים גרסינן — ולא "שגובהן כרחבן", כדאשכחן רוחבו מייתי קרא דכתיב "כר נרחב". ובבראשית רבה אמר: דכבשים של תמיד, דהיו כל כך גבוהים, שאוכלים על גבי ארזים. וכשהיו מרכיבין אותן על הגמלים — רגלי הכבשים נגררין לארץ.

הדרן עלך כל קרבנות

ג שנינו במשנה בדין היין לנסכים, **שאין מביאין לא מן הדליות** אלא מן הרוגליות, ומן הכרמים העבודים. ובענין זה של כרמים העבודים, מביאים עוד מה **שתנא** [שנה] החכם בברייתא: אין מביאים יין לנסכים אלא **מכרמים העבודים פעמים בשנה** ולא פעם אחת. ומביאים כי **רב יוסף הוה ליה קרנא דפרדיסא דרפיק ביה טפי ריפקא** [היתה לו חלקת פרדס, כרם, שעדר בה עידור יתר], **ששב** ועדר בה, **ועבד** [ועשה, הניב] אותו פרדס ענבים משובחים ביותר, שעשו מהן **חמרא** [יין] כה חזק, שניתן היה לשתיה רק באופן **דדרי מיא** [שמזגו בו מים] בכמות שהיא **על חד תרין** [על אחת שתיים, פי שנים] מכמות המים הנמזגת ליין רגיל.

ד עוד שנינו במשנתנו, **שלא היו כונסין אותן**, את היין לנסכים **בחצבין גדולים** אלא בחביות קטנות, שיישמר טעמן. ובענייַן של חביות קטנות אלה מביאים מה **שתנא** [שנה] החכם בברייתא: המדובר **בחביות כדיות** (כעין הכדים) הללו **הלודיות** (הבאות מהעיר לוד), **ובינוניות** הן בגודלן. ועוד נמסר בהנהגה הנכונה ביין המובא לנסכים, **שאין מניחין אותן**, את חביות היין הללו, במקום אחד ובאופן שהן נמצאות **שתים שתים** (אחת על גבי חברתה), **אלא** מניח כל **אחת ואחת** מהחביות בנפרד.

ה ובדרך בדיקת היין שנינו במשנתנו **כיצד** היה הגזבר שבמקדש **בודק** את היין, שאין בו קמחים ושמרים? **הגזבר** היה **יושב** בצד חבית היין הנבדקת, ועוקב אחר הוצאת היין מהחבית, כאשר **הקנה** (אמת מידה) נתון **בידו**, ואם ראה הגזבר שהיין היוצא מהחבית **זרק** (מושך עמו בכח) **גם הגיר** (החלק הלבן הצף על פני השמרים) — מייד הגזבר **הקיש בקנה** שבידו, **והרי** זה כסימן שיש לסגור את ברז החבית, ולא למשוך ממנה עוד יין, שכן אין יין זה כשר לנסכים. ובענין זה **תנא** [שנה] החכם בברייתא כתוספת ביאור לדברי משנתנו: הכוונה היא שראה הגזבר שהיין **זרק** את **הגיר של שמרים**, **אז הגזבר הקיש בקנה**. ושואלים: מדוע הגזבר מקיש בקנה, **ולימא ליה מימר** [ושיאמר לו, לשואב היין מהחבית באמירה] **לסתום את החבית! ומשיבים**: עדיף שהדבר **ייעשה לא בדיבור**. והרי זה **מסייע ליה** [לו] **לר' יוחנן**, שכן **אמר ר' יוחנן: כשם שהדיבור** (בקול נעימה) הריהו **יפה** (מועיל) **לריח הבשמים, כך הדיבור** הריהו **רע** (מזיק) **ליין**, ולכן נמנע הגזבר מלדבר סמוך לו.

ו שנינו במשנתנו **שר' יוסי בר ר' יהודה אומר** כי יין שיש בו קמחים פסול לנסכים. ובענין זה **בעי** [שאל] **ר' יוחנן**: אדם שעבר **והקדישו** ליין שכזה לנסכים, **מהו** דינו לענין זה **שילקה עליו** כעובר על איסור תורה, **ומשום** שהקדיש דבר שהוא **בעל מום** (הפסול בגופו) להקרבה? וצדדי השאלה: האם **כיון שפסול** הוא יין זה להקרבה — **כבעל מום** הוא **דמי** [נחשב], **וילקה** על הקדשתו זו, כשאר מקדיש בעל מום. **או דלמא** [שמא] יש לומר כי **אין** דין **בעל מום אלא בבהמה** הפסולה להקרבה, ולא בשאר דברים הפסולים להקרבה, ולכן אינו לוקה על כך. ומעירים: שאלה זו לא נפתרה, ולכך **תיקו** [תעמוד, תישאר] במקומה.

ז ובסיכומו של הפרק בו נידונו דיני הסולת והשמן והיין המובחרים, מביאים עוד בעניינם של בעלי החיים המובחרים לקרבנות. **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא: **האלים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **ממואב; הכבשים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **מחברון; העגלים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **משרון; הגוזלות** של יונים המובחרים ביותר — אלה הבאים **מהר המלך. ר' יהודה אומר**: היו **מביאין** למקדש **כבשים** כה משובחים, כאלה **שגבהן** היה **כרחבן**, שכל כך היו שמנים שהיו רחבים כמידת גובהם. **אמר רבא בר רב שילא: מאי טעמא** [מה הטעם, המקור] לדברי **ר' יהודה** שהיו מביאים למקדש כבשים כאלה? **דכתיב** [שכן נאמר] בדברי הנביא ישעיהו: "ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן **ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב**" (ישעיהו ל, כג), ומשמעות "כר נרחב" — כבש רחב.

ח ומתוך דברים אלה נחתם פרק זה עוד בדרשות הנאמר בנבואות ישעיהו שעניינן בנין הארץ. **כתיב** [נאמר]: **"על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם"** (שם סב, ו). ושואלים: **מאי** [מה] השומרים על חומות ירושלים **אמרי** [אומרים] כהזכרה לה'? ומשיבים: **הכי** [כך] **אמר רבא בר רב שילא**: כך הם אומרים, **"אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד"** (תהלים קב, יד). **רב נחמן בר יצחק אמר**: כך הם אומרים **"בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס"** (שם קמז, ב). ושואלים: **ומעיקרא** [ומתחילה], בזמן שבית המקדש היה קיים, וירושלים בנויה וכל עם ישראל כנוס בארצו, **מאי הוו אמרי** [מה היו אומרים] אותם המלאכים? **אמר רבא בר רב שילא**: היו אומרים **"כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה..."** (שם קלב, יג—יד).

ג ״אֵין מְבִיאִין לֹא מִן הַדְּלִיּוֹת״ כו׳. תָּנָא: כְּרָמִים הָעֲבוּדִים פַּעֲמַיִם בַּשָּׁנָה. רַב יוֹסֵף הֲוָה לֵיהּ קַרְנָא דְּפַרְדֵּיסָא דְּרָפֵיק בֵּיהּ טְפֵי רִיפְקָא, וַעֲבַד חַמְרָא דְּדָרֵי מַיָּא עַל חַד תְּרֵין.

ד ״לֹא הָיוּ כּוֹנְסִין אוֹתָן בַּחֲצָבִין גְּדוֹלִים״. תָּנָא: חָבִיּוֹת כַּדִּיּוֹת לוּדִיּוֹת וּבֵינוֹנִיּוֹת, אֵין מַנִּיחִין אוֹתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם אֶלָּא אַחַת אַחַת.

ה ״כֵּיצַד בּוֹדֵק גִּזְבָּר יוֹשֵׁב וְקָנֶה בְּיָדוֹ, זָרַק הַגִּיר — הִקִּישׁ בַּקָּנֶה״. תָּנָא: זָרַק הַגִּיר שֶׁל שְׁמָרִים, גִּזְבָּר הִקִּישׁ בַּקָּנֶה. וְלֵימָא לֵיהּ מֵימַר! — מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [ב]כְּשֵׁם שֶׁהַדִּיבּוּר יָפֶה לַבְּשָׂמִים, כָּךְ דִּיבּוּר רַע לַיַּיִן.

ו ״רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר״ וכו׳. בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: הִקְדִּישׁוֹ, מַהוּ שֶׁיִּלְקֶה עָלָיו מִשּׁוּם בַּעַל מוּם? כֵּיוָן דְּפָסוּל — כְּבַעַל מוּם דָּמֵי. אוֹ דִּלְמָא, אֵין בַּעַל מוּם אֶלָּא בְּבְהֵמָה? תֵּיקוּ.

ז תָּנוּ רַבָּנַן: [ג]אֵלִים — מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים — מֵחֶבְרוֹן, עֲגָלִים — מִשָּׁרוֹן, גּוֹזָלוֹת — מֵהַר הַמֶּלֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבִיאִין כְּבָשִׂים שֶׁגָּבְהָן כְּרָחְבָּן. אֲמַר רָבָא בַּר רַב שֵׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּכְתִיב ״יִרְעֶה מִקְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב״.

ח כְּתִיב ״עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת ה׳ אַל דֳּמִי לָכֶם״ — מַאי אָמְרִי? הָכִי אֲמַר רָבָא בַּר רַב שֵׁילָא: ״אַתָּה תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן״. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: ״בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ה׳״. וּמֵעִיקָּרָא מַאי הָווּ אָמְרִי? אָמַר רָבָא בַּר רַב שֵׁילָא: ״כִּי בָחַר ה׳ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ״.

הדרן עלך כל קרבנות הצבור

ר' יוחנן: כשם שהדיבור (בקול נעימה) הריהו **יפה** (מועיל) **לריח הבשמים, כך הדיבור** הריהו **רע** (מזיק) **ליין**, ולכן נמנע הגזבר מלדבר סמוך לו.

ו שנינו במשנתנו **שר' יוסי בר ר' יהודה אומר** כי יין שיש בו קמחים פסול לנסכים. ובענין זה **בעי** [שאל] **ר' יוחנן**: אדם שעבר **והקדישו** ליין שכזה לנסכים, **מהו** דינו לענין זה **שילקה עליו** כעובר על איסור תורה, **ומשום** שהקדיש דבר שהוא **בעל מום** (הפסול בגופו) להקרבה? וצדדי השאלה: האם **כיון שפסול** הוא יין זה להקרבה — **כבעל מום** הוא **דמי** [נחשב], **וילקה** על הקדשתו זו, כשאר מקדיש בעל מום. **או דלמא** [שמא] יש לומר כי **אין** דין **בעל מום אלא בבהמה** הפסולה להקרבה, ולא בשאר דברים הפסולים להקרבה, ולכן אינו לוקה על כך. ומעירים: שאלה זו לא נפתרה, ולכך **תיקו** [תעמוד, תישאר] במקומה.

ז ובסיכומו של הפרק בו נידונו דיני הסולת והשמן והיין המובחרים, מביאים עוד בעניינם של בעלי החיים המובחרים לקרבנות. **תנו רבנן** [שנו חכמים] בברייתא: **האלים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **ממואב; הכבשים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **מחברון; העגלים** המובחרים ביותר — אלה הבאים **משרון; הגוזלות** של יונים המובחרים ביותר — אלה הבאים **מהר המלך. ר' יהודה אומר**: היו **מביאין** למקדש **כבשים** כה משובחים, כאלה **שגבהן** היה **כרחבן**, שכל כך היו שמנים שהיו רחבים כמידת גובהם. **אמר רבא בר רב שילא: מאי טעמא** [מה הטעם, המקור] לדברי **ר' יהודה** שהיו מביאים למקדש כבשים כאלה? **דכתיב** [שכן נאמר] בדברי הנביא ישעיהו: "ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן **ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב**" (ישעיהו ל, כג), ומשמעות "כר נרחב" — כבש רחב.

ח ומתוך דברים אלה נחתם פרק זה עוד בדרשות הנאמר בנבואות ישעיהו שעניינן בנין הארץ. **כתיב** [נאמר]: **"על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם"** (שם סב, ו). ושואלים: **מאי** [מה] השומרים על חומות ירושלים **אמרי** [אומרים] כהזכרה לה'? ומשיבים: **הכי** [כך] **אמר רבא בר רב שילא**: כך הם אומרים, **"אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד"** (תהלים קב, יד). **רב נחמן בר יצחק אמר**: כך הם אומרים **"בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס"** (שם קמז, ב). ושואלים: **ומעיקרא** [ומתחילה], בזמן שבית המקדש היה קיים, וירושלים בנויה וכל עם ישראל כנוס בארצו, **מאי הוו אמרי** [מה היו אומרים] אותם המלאכים? **אמר רבא בר רב שילא**: היו אומרים **"כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה..."** (שם קלב, יג—יד).

עיונים

לודיות ובינוניות העירו אחרונים כי במשנתנו שנינו "ולא כונסין אותו בחצבין גדולים אלא בחביות קטנות", ואולם בתוספתא הגירסא היא "ולא בחביות קטנות", ולשיטת התוספתא מובנים יותר דברי הברייתא האומרת שהיו כונסים אותו בבינוניות (קר"א).

מסייע ליה לר' יוחנן... כשם שהדיבור יפה לבשמים כך דיבור רע ליין העירו תוס' (ד"ה כשם) כי בדומה לנאמר לפנינו, כך נאמר אף במסכת כריתות (ו,ב) בעקבות ההלכה האומרת שבשעת שחיקת סממני הקטורת אומרים "היטב הדק, הדק היטב", שהרי זה מסייע לדברי ר' יוחנן האומר שהדיבור יפה לבשמים.

אלים ממואב כבשים מחברון עגלים משרון גוזלות מהר המלך במשנה לא הובאה רשימת מקומות זו, שכן אין פרקנו עוסק אלא בדברים הבאים למנחות (סולת ושמנים) ולנסכים (יין), ולא בבעלי חיים הראויים ביותר לקרבנות. ויש שאמרו שלא הובאו אף אלה בפרקנו, שכן חלוק התנא במשנה על הברייתא, ולדעתו רק בדברים הבאים מגידולי קרקע היו מדקדקים ביותר להביאם מהמקומות המובחרים ביותר. ולא היו מדקדקים כך בבעלי חיים (תפא"י).

שגבהן כרחבן פירוש הדברים תלוי בגירסות השונות. שלגירסה "שגבהן כרחבן" — מיוחדים היו כבשים אלה ברוחבם הגדול ביותר (בשל שומנם), שהיו כה רחבים עד שמידת רוחבם היתה כמידת גובהם (רש"י). אכן לגירסה "שגביהן רחבים" — מיוחדים היו כבשים אלה ברוחב מרובה, ולא נאמר דבר באשר לגובהם (רש"י כת"י בלשון שניה המובאת בו). ויש שגרסו "שגובהן רחבים" — שמיוחדים היו הכבשים הללו בגובהם הרב.

אורח ההלכה

אין מניחין אותן שתים שתים אלא אחת אחת אחר שהכניסו את היין המיועד לנסכים לבדים, אין מניחים את הכדים אחד אחד ולא שנים שנים זה על גבי זה, אלא שלוש שלוש. כברייתא לגירסת הרמב"ם בה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ז ה"ו).

הקדישו מהו שילקה עליו משום בעל מום המקדיש יין פסול למזבח ספק אם הוא דומה לבעל מום בבהמה ולוקה, או שאינו כבעל מום ואינו לוקה. ולפיכך אינו לוקה מן התורה, אבל מכים אותו מכת מרדות מדברי חכמים. שבעיה זו לא נפשטה ולכך נוקטים בה להקל. (רמב"ם שם פ"ו ה"ג).

אילים ממואב בזמן שהיה בית המקדש קיים היו מביאים לקרבנות אילים ממואב, וכבשים מחברון, ועגלים מן השרון, וגוזלות מהר המלך. כברייתא. והכבשים שהיו מביאים היו צריכים גביהם להיות רחבים. כר' יהודה (לגירסת הרמב"ם בדבריו. לח"מ), לפי שפירש רבא את דבריו ולכך נראה שכן ההלכה (לח"מ). (רמב"ם שם פ"ז ה"ב).

מסורת הש"ס

ב. כריתות ו,ב. ירושלמי יומא פ"ד ה"ה. ילק"ש תורה שפט.

ג. סוטה לד,ב. ילק"ש נ"ך קמט. שם תלו.

גרסות

דרפיק ביה טפי ריפקא ועבד חמרא דדרי מיא בכתי"מ: **רפיק ליה טפי תרי ריפקי ודרי חמרא על.**

ובינוניות בכתי"מ: **בינוניות.**

גזבר יושב וקנה בידו זרק הגיר הקיש בקנה בכתי"מ חסרות מלים אלה.

הקיש בקנה ולימא ליה בכל כתה"י: **מקיש בקנה ולימא.**

בעי רבי יוחנן בשטמ"ק: **בעי רבא.**

כרחבן בכתי"מ: **כרחבן ל"א שגביהן רחבין.**

רבא בר רב שילא בכתי"מ: **רבה בר רב שילא.**

דכתיב ירעה בכתי"מ: **ירעה.**

כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכרים את ה' אל דמי לכם בכתי"מ חסרות מילים אלה.

אמרי הכי בכתי"מ: **אמרי.**

תרחם ציון בכתי"מ: **תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד.**

בונה ירושלים ה' בכתי"מ: **בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס.**

אמר רבא בר רב שילא כי בחר בכתי"מ: **כי בחר.**

לשון

פרדיסא

מלה זו המצויה כבר במקרא (בשיר השירים ובקהלת) היא במקורה מלה פרסית שמשמעותה העיקרית היא גן, ומשם הושאלה לשפות רבות במובנים קרובים ובמשמעויות רחוקות יותר (גן עדן).

מן המקורות בתלמוד ובמדרשים נראה כי הפרדס הוא מטע מעורב של עצי פרי שונים, ויש אומרים שנעשה מעיקרו גם לשמש לנוי.

החיים

כבשים מחברון

אף באבשלום נאמר שהלך להביא מחברון כבשים לתשלום נדריו לקרבנות (שמואל ב טו, ז. וראה בסוטה לד,ב ובתמורה יד,ב). ובטעם הדבר שכבשי חברון הריהם משובחים ביותר הוסבר (שם סוטה) שכיון שרדודה היא אדמתה אין מגדלים בה תבואה הזקוקה לאדמה עמוקה למדי. ואולם באדמה כזו יכולים לצמוח מיני צמחים אחרים שיש להם שורשים שטחיים יותר, והערך המזין שלהם עשוי להיות גבוה יותר משל קש (שהוא האוכל הניתן לכבשים הגדלים באיזורים בהם מגדלים תבואה), ולכך יתפתחו וישמינו הבהמות הרועות שם.

העולם

הר המלך

"הר המלך" משמש לעיתים לציון החלק ההררי של ארץ יהודה כולה. אולם לעיתים מתייחס שם זה רק לחלק הדרומי של איזור זה. ייתכן כי חלק מאיזור ההר הדרומי כלל נחלות פרטיות של מלכי החשמונאים, ומשום כך נקרא האיזור כולו הר המלך. מקום זה נזכר כבר במקום אחר כמקום סכנה בתקופת חז"ל, אולי בעקבות מרד בר כוכבא.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

משנה שתי מדות, רבי מאיר אומר עשרון עשרון — דשני כליס היו שם, כל אחד ממזיק עשרון. ולא היה מודד — לפר בכלי שמחזיק שלש עשרונות, אלא מודד שלש פעמים בעשרון.

גמרא אחד גדוש — שלא היה בו עשרון אלא אם כן גודשו. ואחד מחוק — שהמחוק היה בו עשרון.

רש"י בת"ר

משנה לא בשל שלשה לפר — למנחת נסכים של פר, דכתיב ביה "שלשה עשרונים לפר האחד" — לא היה מודד במדה אחת שתהא ממזקת שלשה עשרונים, אלא היתה שם מדה מעשרון. מדדן עשרונות — עשרון עשרון בפני עצמו. הכי גרסינן במתניתין: בו היו מודדין לחביתי כהן גדול.

גמרא אחד גדוש — שהיה קטן, ולא היה ממזיק כשהוא גדוש אלא כשיעור חבירו הממוק. ולהכי אחד גדוש ואחד ממוק — דרבי מאיר סבירא ליה גמרא דשתי מדות של עשרונות היו בצבור, ולי שייהס שוין — הוא ליה מדה אחת!

תֵּי מִדּוֹת שֶׁל יָבֵשׁ הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, עִשָּׂרוֹן, וַחֲצִי עִשָּׂרוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: עִשָּׂרוֹן, עִשָּׂרוֹן, וַחֲצִי עִשָּׂרוֹן. עִשָּׂרוֹן מֶה הָיָה מְשַׁמֵּשׁ? — שֶׁבּוֹ הָיָה מוֹדֵד לְכָל הַמְּנָחוֹת. לֹא הָיָה מוֹדֵד, לֹא בִּשְׁלֹשָׁה לַפָּר, וְלֹא בְּשֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל, אֶלָּא מוֹדְדָן עֶשְׂרוֹנוֹת. חֲצִי עִשָּׂרוֹן מֶה הָיָה מְשַׁמֵּשׁ? — שֶׁבּוֹ הָיָה מוֹדֵד חֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל, מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם.

גמרא תַּנְיָא: [א]הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד"? — מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, אֶחָד גָּדוּשׁ וְאֶחָד מָחוּק, גָּדוּשׁ — שֶׁבּוֹ הָיָה מוֹדֵד לְכָל הַמְּנָחוֹת,

א משנה שתי מדות (כלי מדידה) של הדבר היבש היו נהוגות במקדש, ובהם היו מודדים את הסולת למנחות, והם: כלי מידה של עשרון (עשירית האיפה), וכלי מידה של חצי עשרון. ר' מאיר חולק על כך ואומר כי שלושה סוגי כלי היו: כלי מידה של עשרון ועוד סוג נוסף של כלי מידה של עשרון, וכלי מידה של חצי עשרון. ומסבירים את שימושיהם של הכלים הללו: כלי המידה של עשרון, למה (לאיזו תכלית) היה משמש? שבו היה מודד לכל המנחות, שהרי כל המנחות באות משיעור עשרון סולת ומעלה. ומדידת הסולת לכל המנחות היתה נעשית בכלי של עשרון, שלא היה מודד לא בכלי של שלשה עשרונים למנחת נסכים של פר, ולא היה מודד בכלי של שנים למנחת נסכים של איל, אלא היה מודדן בכלי של עשרונות, אחד אחרי השני. וכלי מדידה זה של חצי עשרון למה היה משמש? — שבו היה מודד את חצי עשרון הסולת המובא לחביתי (מנחת חביתין של) כהן גדול, המביא בכל יום עשרון שלם, שאותו היו מחלקים לשנים, מחצה ממנו קרבה בבקר והמחצה השנית קרבה בין הערבים, וחלוקת עשרון זה לשני חצאי עשרונים היתה נעשית בכלי זה.

ב גמרא שנינו במשנתנו שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא, והריהו סבור ששלושה סוגי כלי מדידה היו במקדש: שנים של עשרון, וכלי מדידה נוסף של חצי עשרון. ובענין זה עוד **תניא** [שנויה ברייתא]: **היה ר' מאיר אומר, מה תלמוד לומר** (מלמדנו הנאמר) **"עשרון עשרון לכבש האחד"** (במדבר כח, כט)? — **מלמד ששתי עשרונות** (שני מיני כלי מדידה של עשרון) **היו במקדש, אחד מהם היה מכיל כדי עשרון** רק כשהדבר הנמדד בו היה **גדוש** מעל שפת הכלי, **ואחד** מהם היה גדול ממנו, והיה מכיל כדי עשרון גם כשהדבר הנמדד בו הריהו **מחוק** (שטוח, משתווה לפני שפת הכלי). ולמה היה משמש כלי המדידה שהכיל עשרון **בגדוש** — **שבו היה מודד** את עשרון הסולת המובא **לכל המנחות.**

מסורת הש"ס

א. מנחות צ,א. תוספתא מנחות פ"י א. ילקו"ש תורה תשפב.

גרסות

מדות של יבש יש בכת"י: **מדות יבש.**

לא בשלשה בכתה"י ובמשניות וברש"י כת"י: **לא בשל שלשה.**

לא בשלשה לפר ולא בשל שנים בכת"מ: **בשל שלש לפר בשל שנים.**

שבו היה מודד חביתי כהן בכל כתה"י: **בו מודד מנחת כהן.**

תניא בכל כתה"י: **שתי מדות כו' תניא.**

עשרון עשרון לכבש האחד בכת"מ: **עשרון עשרון לכבש.**

החיים

מחוק, גדוש

שתי דרכי מדידה אלה ה"מחוק" וה"גדוש" היו רווחות בחיי המסחר. שהיו מקומות בהם נהגו שהמכירה נעשית במידה מחוקה, והיו מקומות שבהם היתה המכירה במידה גדושה.

אכן היה גם סוג מדידה נוסף, ה"טפוף", שהוא מצב ביניים, בין ה"מחוק" לבין ה"גדוש". ואולם בשל חוסר הדיוק שבו, לא היה רווח בחיי המסחר (ואולם במקדש, בקטורת שניתנה "מלוא חפניו" של הכהן, לא היה שיעורה ב"מחוק" ואף לא ב"גדוש", אלא ב"טפוף").

לצורך פעולת המחיקה היה כלי מיוחד בידי הסוחרים, קנה הנקרא מָחוֹק, שבו היו מוחקים את הגודש, ומחליקים את הדבר היבש הנמצא בכלי עם פני הכלי.

תוספות

שתי מדות, אחד גדוש ואחד מחוק — תימה גדול: דרבי מאיר דריש לה מקרא דכתיב "עשרון עשרון לכבש האחד", ובקונטרס פירש דרבי מאיר סבירא ליה גמרא דשתי מדות של עשרונות בצבור — איפכא לא רצו לעשות, למדוד בגדוש לחביתי כהן גדול — שלא ישפוך הסלת לארץ כשחוצהו.

גדוש שבו היה מודד לכל המנחות

עיונים

שתי מדות של יבש היו במקדש אין הכוונה בביטוי "שתי מידות" שהיו שני כלים בלבד במקדש, שהרי לכל הכלים שבמקדש היו כלים זהים נוספים (שניים ושלישיים), אלא הכוונה היא לשני סוגי כלים שהיו במקדש, ובכל סוג היו כמה וכמה כלים (תפא"י). והוסיפו אחרונים עוד, שאף הסברה הפשוטה מורה כן: שהרי אילו היה כלי אחד בלבד ששימש למדידת עשרון למנחות — כשהיו באות כמה מנחות למקדש, היה עובר זמן רב עד שהיו מודדים את העשרון לכולם (טה"ק, מנ"ח).

עשרון וחצי עשרון העירו אחרונים כי אף שבמשנתנו נקבע שלא היו במקדש אלא שני סוגי כלי מדידה בלבד, של עשרון ושל חצי עשרון, מדברי הרמב"ן בפירושו לתורה (שמות כה, כט) עולה כי דעת אונקלוס (בתרגום המלה "מנקיותיו" האמורה בשולחן הפנים) שהיתה זו מידה שהכילה שני עשרונים, ובה נמדדה החלה האחת בשולחן הפנים. ושלא כמשנתנו (מלאכ"ש, איזהו מקומן).

אחד גדוש דנו אחרונים בשאלה כיצד מתקדש חלק הסולת הגודש את הכלי, שהרי אין הוא מצוי בתוך הכלי אלא מעליו, והלא הכלי הוא שמקדש! והסבירו שכיון שכך היא מידתו של הכלי הזה, שיש בו עשרון עם הגודש — הריהו מקדש אף את הגודש. אכן, אם הגודש לא נצרך להשלמת מידת העשרון — לא היה הכלי מקדשו (יוס"ד).

ובמעלת הכלי הגדוש הסבירו אחרונים שהריהו נראה בכך יפה ומהודר (תפא"י). ויש שאמרו כי בכלי גדוש ניתן לגדוש עד שמגיעים לשיעור עשרון מדוייק. מה שאין כן בכלי מחוק, שיש לחשוש שמא לא ימחקו יפה, ויימצא בכלי יותר מעשרון, ודין הוא שאין להוסיף על עשרון (קר"א). ואחרים אמרו, כי למסקנת הגמרא שלשיטת ר' מאיר עיקר המצוה היא בכלי המחוק, ואילו לא היינו למדים שהיו שני כלי עשרונים במקדש — לא היה אלא הכלי המחוק. ואולם כיון שיש שני כלים, והכלי המחוק נדרש לחביתי כהן גדול, לכך ניתן הכלי הגדוש לשאר המנחות (שפ"א).

גדוש שבו היה מודד לכל המנחות הסבירו התוס' כי לשיטת ר' מאיר, כיון שלמדנו מן הכתוב "עשרון עשרון" שהיו שני סוגי כלי מדידת יבש שמידתם עשרון, והאחד גדול יותר (מחוק) והשני קטן יותר (גדוש) — מסתבר שנועדו לשני הכלים שימושים שונים. ואפשר היה גם לומר שהגדוש ישמש לחביתי כהן גדול, והמחוק ישמש לשאר המנחות. ואולם הועדף המחוק לחביתי כהן גדול, שכיון שאת העשרון היו חוצים לשנים, יש לחשוש בעשרון הגדוש שתוך כדי חלוקת העשרון והעברתו לכלי המכיל חצי עשרון, ישפך מעט מהקמח (הגודש את פני הכלי). מה שאין כן בעשרון מחוק.

אורח ההלכה

שתי מדות של יבש היו במקדש שתי מידות של יבש היו במקדש: עשרון, וחצי עשרון. העשרון היה מיועד למדידת הסולת למנחות, וחצי העשרון לחלק בו את מנחת הכהן הגדול שבכל יום. כשיטת תנא קמא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות כלי המקדש פ"א הט"ז).

לא היה מודד לא בשלשה לפר כשמודדים את סולת המנחות, בין מנחת יחיד בין מנחת ציבור, אין מודדים אותו במידה של שלושה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש כמספר העשרונים הדרושים לקרבנו. (רמב"ם שם הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ח).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ואילו בכלי העשרון המחוק — **שבו היה מודד** עשרון סולת לצורך **חביתי כהן גדול. וחכמים** החלוקים על ר' מאיר, **אומרים** כי **לא היה שם** במקדש שני כלי מדידה לעשרון, **אלא** כלי **עשרון אחד** בלבד. ומקור שיטתם של חכמים — שכן נאמר: "ועשרון אחד **לכבש האחד"** (במדבר כט, ד), לומר שלא היה במקדש אלא כלי עשרון אחד בלבד. ואולם **אם כן** הוא, **מה תלמוד לומר** "עשרון **עשרון** לכבש האחד" (שם כח, כט) ממנו למד ר' מאיר שהיו במקדש שני כלי עשרונים? — הרי זה בא **לרבות** כלי מדידת יבש נוסף שהיה במקדש, הכלי למדידת **חצי עשרון.** ושואלים עתה לשיטת **ר' מאיר,** שדרש מהפסוק "עשרון עשרון" שהיו במקדש שני כלי מדידת עשרון, אם כן שהיה במקדש גם כלי למדידת **חצי עשרון מנא ליה** [מנין לו]? ומשיבים: **נפקא ליה** [יוצא, נלמד, לו] דבר זה ממה שנאמר "**ועשרון**" ("ועשרון אחד לכבש האחד"), ובאה בו וי"ו יתירה לרבות שהיה במקדש גם כלי למדידת חצי עשרון. ושואלים לשיטת **רבנן** [חכמים]: מדוע דרשו שהיתה מידת חצי עשרון במקדש מהפסוק "עשרון עשרון לכבש האחד", ולא דרשו כן מייתור וי"ו, כדרך שדרש ר' מאיר?! ומשיבים: חכמים את האות **וי"ו לא דרשי** [אינם דורשים], שלדעתם אין לדרוש מכאן. ושואלים עתה לצד האחר: ולדעת **ר' מאיר** הסבור ששני כלי מדידת עשרון היו במקדש, **האי** [פסוק זה] "**ועשרון אחד לכבש האחד**" שחכמים דרשו ממנו שלא היה אלא כלי עשרון אחד במקדש, **מאי עביד ליה** [מה הוא עושה, דורש בו]? ומשיבים: הפסוק **ההוא** בא להורות שאף למנחות ששיעור הסולת בהם גדול מעשרון אין מודדים אלא עשרון אחד עשרון, **שלא ימדוד לא** בכלי מדידה **של שלשה** עשרונים לצורך מנחת נסכים של **פר ולא** ימדוד בכלי מדידה **של שנים** עשרונים לצורך מנחת נסכים של **איל.** ושואלים לצד האחר: **ורבנן** [וחכמים] שדרשו מפסוק זה לענין שלא היה אלא כלי מדידת עשרון אחד, מהיכן הם לומדים הלכה זו? ומשיבים: **נפקא להו** [יוצא, נלמד, להם] הלכה זו **מנקודו** (מהנקודה) הכתובה בתורה מעל המלה "ועשרון". **דתניא** [שכן שנויה ברייתא], **אמר ר' יוסי: למה נקוד** (רשומה נקודה מעל) האות **וי"ו שבאמצע** המלה "**עשרון**", **של** המלה "**עשרון**" בפרשיות המועדות שבפרשת פינחס **הראשון** מבין שניים ("עשרון עשרון") הנזכרים בפרשיה **של יום טוב הראשון של חג** הסוכות (הוא הכתוב "ועשרון עשרון לכבש האחד לארבעה עשר כבשים", במדבר כט, טו)? ללמד **שלא ימדוד לא בשל שלשה לפר, ולא בשל שנים לאיל.** ושואלים עתה לצד השני: **ולדעת ר' מאיר** שדרש הלכה זו מן הכתוב "ועשרון אחד לכבש האחד", מדוע לא דרש כן, מהניקוד שעל המלה "עשרון", כדרך שדרשו חכמים? ומשיבים: ר' מאיר את **נקודו** (נקודה זו שמעל המלה "עשרון") **לא דריש** [אינו דורש], שלדעתו, אין לדרוש מכך דבר.

א שנינו במשנתנו כי הכלי המשמש למדידת **חצי עשרון למה היה משמש? — שבו היה מודד לחביתי כהן גדול.** ותוהים: האמנם היה מביא הכהן הגדול מביתו חצי עשרון סולת, ואת אותו חצי עשרון היה **מודד** במקדש באמצעות כלי מדידה זה? **ורמינהי** [ומשליכים, מראים סתירה] על כך ממה ששנינו במסכתנו (לעיל נ,ב) כי **חביתי כהן גדול** אותם מביא הכהן הגדול משל עצמו בכל יום, **לא היו באין** בשני **חצאין** חצי עשרון בבוקר וחצי עשרון בערב, **אלא** הריהו **מביא** מביתו **עשרון שלם** ולאחר מכן הריהו **חוצהו** ולש מכל חצי עשרון שש חלות מצות, שהן שתים עשרה חלות מכל העשרון שהביא, ומקריב מחצית מהן בערב. **אמר רב ששת: מאי** [מה פירוש] **"מודד" נמי דקתני** [גם כן ששנינו במשנתנו]? **מחלק,** שהיה הכהן הגדול מביא מביתו עשרון שלם למקדש, ואחר כך היה חוצהו על ידי מדידתו בכלי זה.

ב ובעקבות דברי ר' מאיר המבחין בין שני סוגי מידות עשרון שהיו במקדש, המחוק והגדוש, **בעא מיניה** [שאל אותו] **רמי בר חמא מרב חסדא** שאלה זו: כלי מדידת **חצי עשרון** שהיה במקדש, לשיטת **ר' מאיר,** האם **גדוש היה, או מחוק היה?** ולפני שמביאים את מענה רב חסדא לבעייתו זו של רמי בר חמא שבעקבותיה תבואנה בהמשך הסוגיה עוד שתי בעיות ששאל רמי בר חמא את רב חסדא, מביאים **סימן** לזכור על ידו את נושאיהן של שלוש הבעיות הללו: **חצי** (=חצי עשרון), **חביתי** (=חביתי כהן גדול), **שלחן** (=שולחן הפנים). אמר לו רב חסדא לרמי בר חמא, בטרם פתר לו את בעייתו: מדוע מעלה אתה את בעייתך דווקא לשיטת ר' מאיר, והרי **תיבעי** [תישאל] **לך** בעיה זו אף לשיטתם של **רבנן** [חכמים] החולקים על ר' מאיר, שהרי הכל מודים שהיה כלי למדידת חצי עשרון, ומעתה יש לדון בו האם היה גדוש או מחוק. הסביר רמי בר חמא: כוונתי היתה לומר כי **לרבנן** [לשיטת חכמים] גם בכלי למדידת **העשרון גופיה** [עצמו] כבר בעיה זו **קא מיבעיא להו** [היא נשאלת להם], **האם גדוש היה או מחוק היה.** ואולם לר' מאיר בכלי למדידת עשרון עצמו אין מקום לבעיה זו, שהרי לשיטתו שני כלים היו, אחד מחוק ואחד גדוש. אלא אף לשיטת ר' מאיר יש מקום לשאול האם הכלי ששימש למדידת חצי עשרון היה גדוש או מחוק. **אמר ליה** [לו] רב חסדא לרמי בר חמא בפתרון בעייתו: מתוך דברי **ר' מאיר** ביחס לכלי למדידת עשרון **נשמע** (נבין) מה היה הכלי למדידת חצי עשרון **לדעת ר' מאיר, ומתוך דברי ר' מאיר נשמע** מה היה כלי זה **לדעת רבנן** [חכמים]. ומפרט רב חסדא את דבריו: מתוך מה **שאמר ר' מאיר** כי הכלי למדידת **העשרון המחוק** הוא שנועד לצורך מנחת חביתי כהן גדול, מכאן יש ללמוד שאף כלי המדידה של **חצי עשרון** שנועד לחביתי כהן גדול **נמי** [גם כן] **מחוק** היה. ומתוך שלמדנו כי לדעת **ר' מאיר** הכלי המשמש למדידה (הן זה של עשרון והן זה של חצי העשרון) לצורך חביתי כהן גדול היה **מחוק,** נסיק מכאן **שלדעת רבנן נמי** [חכמים גם כן] היה הכלי המשמש למדידה לחביתי כהן גדול **מחוק,** הן זה של חצי עשרון והן זה של עשרון (שלדעת חכמים, שימש את כל המנחות כולן). שהרי לא נחלקו ר' מאיר וחכמים אלא בשאלה האם היו שני כלי עשרון או כלי עשרון אחד, משמע שמוסכם אף על חכמים שכלי עשרון שהיה במקדש היה מחוק.

ג ועוד בעיה **בעא מיניה** [שאל אותו] **רמי בר חמא מרב חסדא:** את העיסה המשמשת לעשיית **חביתי כהן גדול במה** היה **מחלקן** לשתי מחציות, **להכנת** שש **החלות** הקרבות בבוקר, ולהכנת שש החלות הקרבות בערב,

מָחוּק — שֶׁבּוֹ הָיָה מוֹדֵד לַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד", אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן"? — לְרַבּוֹת חֲצִי עִשָּׂרוֹן. וְרַבִּי מֵאִיר, חֲצִי עִשָּׂרוֹן מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מֵ"וְעִשָּׂרוֹן". —וְרַבָּנַן? —[א]וְי"ו לָא דָּרְשִׁי. —וְרַבִּי מֵאִיר הַאי "וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? —הַהוּא, שֶׁלֹּא יִמְדּוֹד לֹא בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה לַפָּר וְלֹא בְּשֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל. —וְרַבָּנַן? —נָפְקָא לְהוּ מִנְּקוּדוֹ. דְּתַנְיָא, [ב]אָמַר רַבִּי יוֹסִי: לָמָּה נָקוּד וָי"ו שֶׁבְּאֶמְצָע "עִשָּׂרוֹן" שֶׁל עִשָּׂרוֹן רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג? — שֶׁלֹּא יִמְדּוֹד לֹא בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה לַפָּר וְלֹא בְּשֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל. —וְרַבִּי מֵאִיר? —נְקוּדוֹ לָא דָּרִישׁ.

א "חֲצִי עִשָּׂרוֹן מֵה הָיָה מְשַׁמֵּשׁ? שֶׁבּוֹ הָיָה מוֹדֵד לַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל" מוֹדֵד. וּרְמִינְהִי: [ג]חֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל לֹא הָיוּ בָּאִין חֲצָאִין, אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ! אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: מַאי "מוֹדֵד" נַמִּי דְּקָתָנֵי? — מְחַלֵּק.

ב בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: חֲצִי עִשָּׂרוֹן לְרַבִּי מֵאִיר, גָּדוּשׁ הָיָה אוֹ מָחוּק הָיָה? (סִימָן: חֲצִי. חֲבִיתֵי. שֻׁלְחָן). —וְתִיבָּעֵי לָךְ לְרַבָּנַן! —לְרַבָּנַן, עִשָּׂרוֹן גּוּפֵיהּ קָא מִיבָּעֲיָא לְהוּ: גָּדוּשׁ הָיָה אוֹ מָחוּק הָיָה? —אֲמַר לֵיהּ: מִדְּרַבִּי מֵאִיר נִשְׁמַע לְרַבִּי מֵאִיר, וּמִדְּרַבִּי מֵאִיר נִשְׁמַע לְרַבָּנַן. מִדַּאֲמַר רַבִּי מֵאִיר עִשָּׂרוֹן מָחוּק — חֲצִי עִשָּׂרוֹן נַמִּי מָחוּק, מִדְּרַבִּי מֵאִיר מָחוּק — לְרַבָּנַן נַמִּי מָחוּק.

ג בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: חֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל בְּמָה מְחַלְּקָן לְחַלּוֹת,

מחוק שבו היה מודד חביתי כהן גדול — לפי שיש לו לחלק כשני חצאי עשרון, ואם היה גדוש — כשהיה מטלטלו לאחוריו, היה מתפזר על גבי קרקע. מוי"ו דועשרון — נפקא ליה. מנקודו — שאותו נקוד שעליו אתי למעט. הכל נקודה, אתי למעוטי. שבו היה מודד חביתי כהן גדול — השתא משמע: שמודד חצי עשרון בביתו ומביא, והיינו דקא פריך "מודד"? מחלק — שהיה מביאו מביתו שלם לעזרה, ואחר כך חוצהו בחצי העשרון. ותיבעי לך לרבנן — דלדברי הכל צריך חצי עשרון. מדאמר רבי מאיר עשרון שבו מודד לחביתי כהן גדול מחוק חצי עשרון נמי מחוק הוה — הכא הוה נמי לחביתי כהן גדול. ומדרבי מאיר — דאמר שניהם מחוק היו, אותו עשרון של כהן גדול והחצי עשרון נמי, לרבנן נמי לא היה בו אלא עשרון אחד, ובו היה מודד לחביתי כהן גדול, הכי נמי דמחוק היה זה וזה. דלדברי הכל של כהן גדול, מחוק היה. דהכי פליגי בברייתא רבי מאיר ורבנן. מחוק שבו היה מודד לחביתי כהן גדול, וחכמים אומרים: לא היה בו אלא עשרון אחד מחוק. חביתי כהן גדול — אותן שנים עשר חלות שעושה שמה בבקר ושמה בערב. במה מחלקן — לחלות, "ביד או בכלי" — יעשה בידו, או יחלקם בכלי?

רש"י בת"ר

מועשרון — וי"ו שברא"ש ד"ועשרון" דריש. מנקודי — [שנא] למעט ולאסר [הוא בא], ולהכי ממעט [לרבנן] מתיבה ד"עשרון" [שלא היה] עשרונים מצומצמין, [ושלא] היה שם מדה [שלו] שני עשרונים. [מודד] — משמע: לכתחילה [יכול] להביא חצי עשרון מביתו. מדרבי מאיר נשמע לרבי מאיר — מחדא מילתא נשמע לאידך מילתא: מדאמר רבי מאיר עשרון לחביתין מחוק, אלמא סבירא ליה דמדת חביתין במחיקה — חצי עשרון [נמי] מחוק, דהא של חביתין הוא. מדרבי מאיר מחוק לרבנן נמי מחוק — [דהא] אמרי: אף חביתין מודדין בו. דבהא לא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא במין עשרונים. במה מחלקה — שמחלקה העיסה לחלות, שהיא בהא שש חלות בבקר ושש בין הערבים.

תוספות

מודד ורמינהו חביתי כהן גדול כו' — מהא דקאמר רבי מאיר "ומחוק, שבו מודד לחביתי כהן גדול" לא בעי לאקשויי — דסלקא דעתך: שפעמים מודד בזה, ופעמים בזה. **במה** מחלקה לחלות — פירש בקונטרס: שמחלקה לעיסה. ואי אפשר לומר כך, דהא אמרינן

מסורת הש"ס

א. יבמות סח,ב. סט,א. פז,א. סוטה כח,א. סנהדרין יד,א. כא,א. מנחות נא,ב. ילקי"ש תורה תפב. תפו. תרלז. תשט. תשפב. ראה סנהדרין נא,ב.

ב. ילקי"ש תורה תשפב.

ג. מנחות ח,א. נ,ב (משנה). תו"כ ויקרא ו, יג. ילקי"ש תורה תפו.

גרסות

לכבש האחד מאי עביד בכתי"מ: **מאי.**

עביד ליה בכתי"מ: **עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא.**

ההוא שלא ימדוד לא בכתי"מ: **שלא ימדוד בשל.**

אמר רבי יוסי בכתי"מ חסרות מלים אלה.

נקוד וי"ו בכל כתה"י: **נקוד על וי"ו.**

וי"ו יש בכתי"י: **ו'.**

מה היה משמש שבו היה מודד לחביתי כהן גדול בכתי"מ חסרות מלים אלה.

לרבנן לרבנן יש בכתי"י: **לרבנן.**

מדרבי מאיר מחוק בכתי"מ: **ומדלר"מ מחוק.**

עיונים

מחוק שבו היה מודד לחביתי כהן גדול נחלקו ראשונים בטעם הדבר. יש שפירשו שעשו כן כדי שלא יישפך הקמח. שבכלי גדוש יש לחשוש שתוך כדי העברת הקמח מהעשרון למחצית העשרון (כדי לחלקו) ישפך הקמח, מה שאין כן בכלי מחוק (רש"י, תוס'). ויש שפירשו שהטעם משום הצורך לחצות את העשרון לשני חצאים מדוייקים, ובכלי מחוק ניתן למדוד עשרון מדוייק. מה שאין כן בכלי גדוש, שקרוב הדבר שיהיה העשרון מרובה או מועט ממידתו, וכשיחצו אותו, לא יהיו אלה שתי מחציות שוות (רשב"א). ויעוין ב"עיונים" שבעמוד הקודם, וכן להלן ד"ה מדאמר ר' מאיר.

וי"ו שבאמצע עשרון של עשרון ראשון... שאלו אחרונים: מדוע נוקדה דווקא הוי"ו שב"ועשרון עשרון" האמור בפרשיית חג הסוכות (במדבר כט, טו), ולא באחד הכתובים "עשרון עשרון" האמורים בפרשיות קודמות (בראש חודש — שם כח, יג; בחג הפסח — שם כא; בחג השבועות — שם כו. ביום הכיפורים — "עשרון עשרון לכבש". שם כט, י)?

והסבירו כי אילו היתה נקודה הוי"ו בכל אחד מאלה המקראות, ולא בחג הסוכות, לא היינו למדים מכך לענין המדידה בעשרונים נפרדים. שכן נקבעה הלכה שהסולת הבאה למנחת פרים (שדרך בלילתה שונה מבלילת האילים או הכבשים) יכולה להיות מובאת בכלי אחד למקדש, ומעתה, כיון שרק בחג הסוכות היו מביאים מדי יום ביומו ארבעה עשר כבשים, והרי הכבש מנחתו היא עשרון — נמצא סך כל העשרונים המובא בחג הסוכות בכל יום לכבשים הוא ארבעה עשר, ומשום כך, היה מקום לומר שימדדו את העשרונים המובאים בחג הסוכות בכלי האיפה (המחזיק עשרה עשרונים). לכך בא הניקוד וי"ו דווקא בחג הסוכות, להורות שאין מודדים אלא בעשרון, ומודדים עשרון אחר עשרון (משך חכמה).

חצי עשרון מה היה משמש... מודד ורמינהי הסבירו תוס' בטעם הדבר, שהביאו סתירה זו מהמשנה לעיל (נ,ב) דווקא על דברי משנתנו שמידת חצי העשרון היתה משמשת למדוד לחביתי כהן גדול, ולא על דברי ר' מאיר שבברייתא האומר כי בעשרון המחוק היה מודד לחביתי כהן גדול — שכן מדברי ר' מאיר היה מקום לומר שכוונתו שפעמים היה מודד בעשרון המחוק, ופעמים שלא היה מודד בו, ואין דברים אלה סותרים את דברי המשנה. ואולם מדברי תנא קמא שבמשנתנו עולה שלכך נועד כלי המדידה של מחצית העשרון, ובו תמיד היו מודדים את מחצית העשרון המובא למקדש, הוו היא סתירה של ממש.

מביא עשרון שלם בסוגיה שבפרק הראשון במסכתנו (ח,א) נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר אם חביתי כהן גדול אינם מתקדשים לחצאים, וצריך לקדש בתחילה את כל העשרון כולו, או שיכול הוא אף לקדש מחצית עשרון ומחצית עשרון. אכן סוכם (שם) כי לדעת הכל חייב הכהן הגדול להביא עשרון שלם מביתו. ובהסבר הלכה זו אמרו אחרונים שהכוונה היא שלא יביא הכהן הגדול מחצית עשרון בבוקר ומחצית עשרון בערב, אלא יביא עשרון שלם בכל בוקר, אבל אם הביא מביתו עשרון שלם כשהוא נתון בכמה כלים — הרי זה כשר (זבח תודה). ויש שאמרו עוד כי מה שאמרו שיובא העשרון שלם מביתו של הכהן הגדול משמעו שעליו להקדישו כולו כאחד בקדושת דמים (חזו"א, גרי"ז).

מדאמר ר' מאיר עשרון מחוק חצי עשרון נמי מחוק פירושה של בעיית רמי בר חמא (כמו גם פירוש פתרונו של רב חסדא) נסמך על פירוש שיטתו של ר' מאיר, מדוע שימש כלי העשרון המחוק למדידה לצורך חביתי כהן גדול, וכדרכי הפירוש השונות של הראשונים שהובאו למעלה. שכן הסבורים (כשיטת הרשב"א) שטעם הדבר שמדדו בעשרון מחוק לחביתי כהן גדול, הוא משום שרק בו אפשר יהיה להגיע לשני חצאים שוים ומדוייקים, בעוד שבעשרון גדוש אפשר לטעות בכמות המדוייקת שבו, אם בתוספת או בחסרון — מובן כי אף הכלי המשמש למחצית העשרון צריך להיות מחוק, כדי להבטיח שיהיו שני החצאים שווים לחלוטין.

אכן הסבר שיטת האומרים שטעם הדבר שמדדו בעשרון מחוק לחביתי כהן גדול ולא בעשרון גדוש, הוא משום החשש שבגדוש יתפזר הקמח תוך כדי חצייתו לשנים (רש"י, תוס'), דנו אחרונים מדוע אף כלי מחצית העשרון צריך להיות מחוק, שהרי אפשר שבכלי זה אין מקום לחשוש שיתפזר בו הקמח, אם יהיה גדוש. ויש שאמרו כי אף בכלי מחצית העשרון קיים חשש שכזה (עול"ש). ויש שהסבירו כי כל עיקר הטעם בגדוש הוא משום שנראה הדבר כיפה יותר, ואולם משעה שנקבע כי לצורך חביתי כהן גדול משתמשים בכלי מחוק ולא בגדוש — שוב אין מקום לחלק בין כלי העשרון וכלי מחצית העשרון (טה"ק). ועוד אמרו כי אף שאין חשש זה של פיזור קיים במחצית העשרון, בכל זאת כיון שכלי מחצית העשרון הוא מחצית מהכלי השלם של העשרון, כיון שכלי העשרון הוא מחוק, אף כלי מחציתו הוא מחוק (קר"א).

לרבנן נמי מחוק דבריו אלה של רב חסדא הריהם פתרון בעייתו של רמי בר חמא, ומעתה נקבעה דעתם של חכמים שכלי העשרון שבמקדש היה מחוק. ואחרונים הקשו לשיטת הרמב"ם הפוסק כחכמים, שלא היה במקדש אלא כלי עשרון אחד (ספר עבודה הלכות כלי המקדש פ"א הט"ז), מדוע לא הוסיף ופירש שכלי זה היה מחוק?! ויש שהשיבו שלא פירט כן הרמב"ם, כיון שסמך על הנשמע מדבריו במקום אחר (הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"ט) שכלי זה היה מחוק (חסדי דוד). ויש שאמרו כי לכך לא פירש הרמב"ם שכלי העשרון שבמקדש היו במכוון, זה גדוש וזה מחוק, הרי שלדעת חכמים, אותו כלי עשרון שהיה במקדש עשוי היה להיות מחוק או גדוש, שכן אין דבר זה מעכב, והמדידה הנעשית באופן זה או באופן זה הריהי כשרה (קר"א).

במה מחלקן נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שאמרו שהכוונה לחלוקתן של החלות עצמן, שלדעה זו כך היתה דרך עשייתם של חביתי כהן גדול: מכל חצי עשרון היה לש חלות ואופה אותן, ואחר כך היה חולק כל חלה לשני חלקים (באומד), ומקריב חציין בבוקר וחציין בערב (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פי"ג ה"ד. והסבירו מפרשיו כס"מ, רדב"ז, מהר"י קורקוס, כי מקור שיטתו זו הוא בסוגייתנו). אכן הקשו על שיטה זו, בטענה כי "זו לא שמענו ואין לה שורש בשום מקום שיחלקו החלות כל חלה וחלה", אלא לדעתם החלוקה היחידה של החלות היא זו "לשש חלות בשחרית ולשש חלות בין הערביים" (ראב"ד שם). שחולקים רק את העשרון המובא לחלות (ואף חלוקה זו — כך מקשה הראב"ד עוד על הרמב"ם — צריכה להיות מדוייקת, ולכך היא נעשית בכלי מדידה ולא באומד, כדברי הרמב"ם), ואופים מכל מחצית עשרון שש חלות.

ולכך פירשו שאר ראשונים כי הכוונה בשאלת רמי בר חמא היא בחלוקה הנעשית לפני האפיה, אם בחלוקה בעיסה (רש"י), או לחלוקה בסולת (תוס').

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

וכי טורטני יכניס — אם היה צריך להביא משקלות? כיון דבקללה כתיב — "והשיבו לחמכם במשקל" (ויקרא כו). שלחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו — כגון שאם היה קומץ של מנחה, או (של) לבונה בלא בזיכין. שהיה לו לקדשו בכלי, והניחן על השולחן שבו לחם, ולא קידשו בכלי אחר. והיינו "בגודש שלו" — שלא הניחו בבזיכין, אלא למעלה, בין לחם לחם, שהכל היה בגודש, שלא הניחן במוך כלי. ענין אחר: "בגודש שלו" — דשולחן לא היה לו בית קיבול כלל למעלה, וכל מה שמניחין עליו הוי כמו שמונח בגודש. כך שמעתי. דלא חזי ליה — כגון קומץ ולבונה בלא בזיכין. אינו מקדש — שאין דרכו לקדש כי אם לחם. לדברי האומר טפחיים ומחצה קופל — כדאמרינן בפרק "שתי הלחם" (מנחות לו,ב): נותן ארכו של כל לחם, שהוא עשרה טפחים, כנגד רחבו של שולחן, שהוא חמשה טפחים. נמצא ארכו של לחם יותר מרחבו של שולחן חמשה טפחים. נמצא קופל כל לחם ולחם טפחיים וחמצה מכאן, וטפחיים וחמצה מכאן. נמצא ששה קיפולין של טפחיים וחמצה. שכל מערכה, של ששה לחם, גבוה חמש עשרה טפחים. "נמצא השלחן מקדש חמש עשרה טפחים למעלה" — כלומר, דקידושו של שלחן היה עולה חמשה עשר טפחים. והיה מקדש כל דבר, בין לחם בין קמצים בחמש עשרה טפחים, דהיינו "גודש" שלו, וממאי אמרת אינו מקדש? אמר ליה — הא דאמרינן "אינו מקדש מאי דלא חזי ליה" — היינו ליקרב. שאין הקומץ מתקדש שם, שעדיין יש לו לקדשו בכלי אחר קודם שיקטירנו. אבל מקדש הקמצים ליפסל, דקדשי ליפסל בלינה וביאה. עניין אחר מפי רבי זכריהו לברכה: "אבל מקדש ליפסל" — שפסולה המנחה, הואיל ועשאן שלא כמצותן, ושוב אין יכול להחזיקן לעשרון.

משנה רבי אליעזר ברבי צדוק אומר — לא היה שם ארבע מדות, אלא הין בלבד ושמנות סימנין היו בו: עד כאן לפר כו'. והכי נמי היו בו שמנות לוג וחצי לוג. וכי מה היה הין משמש — והלא לא הוצרכו לו מעולם? אלא פעם אחת היה מימי משה לשמן המשחה, דכתיב "שמן זית הין" (שמות ל). מדה יתירה — להשליש השבע מדות. שבו היה מודד שמן לחביתי כהן גדול — שהיה צריכה שלשה לוגין, כדאמרינן לעיל (נא,ב): "בשמן" — להוסיף לה שמן.

גמרא רבי יהודה — קחשיב ממטה למעלה, ורבי מאיר קחשיב ממעלה למטה.

רש"י בת"י

ביד — בלא מדה. או בכלי — במדה. שאר מנחות דבאות עשר עשר — פשיטא לן דסגי ביד לחלקו, דלא איכפת לן אם זו גדולה מזו, כדתניא בשלהי "אלו מנחות": כל המנחות שריבה במדת חלקן, או שמיעטו ממדת חלקן — כשרות, חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן הגדול. דלחם הפנים לא היתה העיסה מתחלקת, דכל חלה שני עשרונים היתה עולשת כל אחת בפני עצמה. טורטני יכניס — וכי משקולת מאזנים יכנים בעזרה? וקא פריך: "יכניס" — מאי איכפת לן? כיון דבקללה כתיב — "והשיבו לחמכם במשקל". בגודש שלו — השלחן אין לו חוץ, אם נתן עליו שני קומצי לבונה בלא בזיכין אצל הלחם. מהו — שיקדשו כאילו היה שם הבזיכין? דחזי ליה — לחם חזי לשלחן, קמצים — לא חזי לשלחן אלא לבזיכין. והא אמר רבי יוחנן — בפרק "שתי הלחם". לדברי האומר — לחם הפנים טפחים וחמצה, נאמר בה חמשה טפחים. כופל — שהופן הלחם היה כפול טפחיים וחמצה. לפי שאורך הלחם היה עשרה טפחים, ורוחב השלחן אמה בת חמשה טפחים, ואורך הלחם מונח ברוחב השלחן — נמצא שהוא כופל טפחיים וחמצה מכאן וטפחיים וחמצה מכאן, כלפי מעלה. שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה, כדאמרינן בפרק "שתי הלחם". נמצא השלחן מקדש למעלה חמשה עשר טפחים — דשם חלות היו בערכה, זו על גבי זו, לכל אחת שני טפחים וחמצה — הוי להו חמשה עשר טפחים עולה למעלה מהשלחן. ומקדש השלחן את העליון כתחתון. לדברי האומר — דטפחים נאמר בה ששה טפחים. נמצא השלחן כו' — ורבי יוחנן על כרחך בשאר מילי קאמר, כגון קמצים — דמקדש להו גודש השלחן. דאי בלחם — אטו עד השתא לא ידעינן דשלחן מקדש להו? אבל מקדש ליפסל — בטבול יום וביאה, קדיש ליפסל כאילו קדיש בזיכין עצמן.

משנה שנתות היו להין — לא היה שם אלא הין, ובו היו שמנין מסמנות או פגימות. עד כאן לפר — חצי ההין. עד כאן לאיל — שליש ההין. עד כאן לכבש — רביעית ההין. אלא מדה יתירה — היתה שם להשליש השבע מדות. חביתי כהן גדול — היה צריך לה שלשה לוגין שמן, לוג ומחצה שחרית, ולוג ומחצה בין הערבים, כדאמרינן בפרק "התכלת".

תוספות

לקמן (פח,ב): דרביעית נמשחה, שבו היה מודד לחביתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה. וקודם לישה צריך לבלול, כשהוא סלת. ומכל מקום לא אפשר לעשות בו טורטני — דמשקולת ומאזנים סימן קללה בסלת, כמו בעיסה. ומדה קטנה כל כך של אחד משנים עשר בעשרון לא רצו לתקן, ואפשר דקטנה כל כך — גם היא אינה סימן ברכה.

מהו שיקדש קמצים בגודש שלו — פירש בקונטרס: שני קומצי לבונה בלא בזיכין. וקשיא: דהוה ליה למימר "לבונה" בהדיא! ועוד: כיון דעם שולחן נמי בעי בזיכין, כדכתיב "כפותיו", ותניא לקמן בפרק "שתי הלחם" (צז,א): "כפותיו" — אלו הבזיכין, היאך תיסק אדעתין למימר דסגי בלא בזיכין? ונראה לפרש: דמיירי בקומץ של מנחה, כדאמרינן בפרק קמא (מנחות ח,א): דמנחה שקמצה בהיכל — כשרה. ומיהו הא דמסיק "אינו מקדש ליקרב, אבל מקדש ליפסל", לפירוש הקונטרס ניחא דמקדש ליפסל — בטבול יום ובלינה. דאי לאו שולחן — לא מיפסלי, דעדיין לא נתקדשה בכלי שרת, כיון דלא נתנוה בבזיכין. אבל למאי דפרישית — הא מיקמי הכי כבר נתקדשה כולה מנחה בכלי שרת, ומיפסלא בטבול יום ובלינה! ויש לפרש: כי ההוא דפרק קמא (שם ו,ב) גבי "יזר שקמץ" דמקדשין ליפסל — לענין דלא מהני תו חזרה, מאחר שנתקדש הקומץ על השולחן.

שנתות היו בהין — בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פו,ב) אמרינן: כדאמר רב כהנא, שנתות היו בהין, הכי נמי שנתות היו במדות. ופירש שם רבינו שמואל: דמילתא דרב כהנא בפרק "שתי מדות". ואינה כאן, אלא משנה שלימה שנינו! אבל במסכת שבת פרק "המוציא יין" (פ,ב) גבי "אנדיפי", מפרש רב כהנא: שנתות, כדתנן שנתות היו בהין. והשתא הכי קאמרינן התם "כדאמר רב כהנא" על תירוץ אחר: שנתות היו בהין, הכא נמי נתרץ: שנתות היו במדות.

עיונים

קמצים בגודש שלו לא נאמר בבעיית רמי בר חמא באלו קמצים המדובר. ויש שפירשו שהכוונה לקומץ המנחה, שנקמצה המנחה ולא ניתן הקומץ בכלי שרת לקדשו כדינו, אלא על גבי השולחן עצמו (תוס'). ויש שפירשו שהכוונה לקומץ הלבונה, שלא ניתן בשני הבזיכים של השולחן כדינם, אלא על גבי השולחן עצמו (רש"י כת"י). או שהכוונה לשניהם לקומץ המנחה ולקומץ הלבונה (רש"י).

בגודש שלו שיטות פירוש שונות נאמרו בהסבר הדברים. יש שאמרו שהכוונה לחלקו העליון של השולחן, שניתנו הקמצים למעלה בין לחם ללחם (רש"י, רבינו גרשום), ולשיטה זו הסבירו אחרונים שאין הכוונה שהקמצים מונחים על גבי הלחם עצמו, אלא שהם נמצאים על גבי השולחן, בריווח שבין מערכות הלחמים (עול"ש). אכן מדברי רבינו גרשום עולה שהונחו הקמצים על הלחם ממש, ואין זה נחשב כחציצה, שכן הכל נחשב כשולחן הפנים (איזהו מקומן). ויש שפירשו שהשולחן אין לו בית קיבול, וכל שמניחים עליו הרי זה נחשב כמי שמונח בגודש (רש"י בפירוש שני, וכן רש"י כת"י).

אורח ההלכה

שלחן מהו שיקדש קמצים וכו' קמץ את המנחה ונתן את הקומץ למעלה על השולחן כנגד גובה מערכת לחם הפנים — קדשו השולחן להפסל, אבל לא להיקרב, שאינו קרב עד שיתקדש בכלי שרת הראוי לקומץ. כתשובת רב חסדא לבעיית רמי בר חמא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פי"א הכ"ד).

שבע מדות של לח היו במקדש שבע מידות של לח היו בבית המקדש: הין, וחצי ההין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולוג, וחצי לוג, ורביעית, ולמה היתה משמשת כל מידה? חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין — למדידת הנסכים של הזבחים, לוג — למדידת שמן המנחות, חצי לוג — למדידת השמן לנרות המנורה, רביעית הלוג — לחלק בה את השמן לחביתין. כמשנה. (רמב"ם שם הלכות כלי המקדש פ"א הי"ז).

ביד או בכלי? — פשיטא דביד, דאי בכלי, טורטני יכניס?! — ויכניס! — כיון דבקללה כתיב, לאו אורח ארעא.

ד בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא: שלחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו? מדמקדש לחם, קמצים נמי מקדש. או דלמא: דחזי ליה — מקדש, דלא חזי ליה — לא מקדש? אמר ליה: אינו מקדש. — איני? והאמר רבי יוחנן: לדברי האומר טפחים ומחצה קופל — נמצא שלחן מקדש שבע מידות שלו לחם הפנים, דלא חזי ליה — לא מקדש? אמר ליה: אינו מקדש. אמר ליה [לו] רב חסדא לרמי בר חמא: מה שאמרתי לך שאינו מקדש את הקמצים — הכוונה היא שאינו מקדש את הקמצים לענין ליקרב על המזבח. אבל אכן הוא מקדש אותם לענין ליפסל בלינה ובמי שהוא טבול יום, כדין הקמצים שהתקדשו כתיקנם.

ה משנה ולאחר שנידונו בפרקנו כלי המידות של הדברים היבשים שהיו במקדש, מונים עתה את כלי המידות של הדברים הלחים (כשמן ויין) שהיו במקדש. שבע מדות של לח היו במקדש, ואלו הן: הין (שהוא בן שנים עשר לוג); וחצי ההין (ששה לוגים) המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של פר; ושלישית ההין (ארבעה לוגים), המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של איל; ורביעית ההין (שלושה לוגים), המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של כבש. ובמידות הלוג: כלי שמידתו לוג. המשמש למדידת שמן לכל המנחות, שהרי כל מנחה טעונה לפחות לוג שמן; וחצי לוג שהיה משמש למדידת מים לסוטה, ולמדידת השמן ללחמי התודה (כמבואר להלן פח,א); ורביעית לוג שהיה משמש למדידת מים למצורע שנתרפא ולמדידת שמן לרקיקים וחלות שמביא הנזיר ביום השלמת נזירותו (כמבואר להלן, שם). ר' אליעזר בר ר' צדוק אומר: לא היו במקדש כלי מידות רבים אלא כלי אחד שמידתו הין, ושנתות (חריצים מסמנים) היו בהין זה, במחציתו של הכלי היה סימון האומר: עד כאן יש כשיעור הראוי לפר (כלומר, חצי ההין). ובשליש גובהו של הכלי היה סימון האומר כי עד כאן יש כשיעור הראוי לאיל (כלומר, שליש ההין). וברבע גובהו של כלי ההין היה סימון האומר כי עד כאן יש כשיעור הראוי לכבש (כלומר, רבע ההין). ר' שמעון אומר: מידות חצי ההין ושליש ההין ורבע ההין היו במקדש, ואולם לא היה שם במקדש כלי מידה בשיעור הין. וטעמו: וכי מה היה הין משמש? שהרי אין דבר הבא במקדש שמידתו היא בהין, ואין איפוא צורך בכלי שכזה. אלא לדעת ר' שמעון כדי להשלים את מספר הכלים למדידת הלח שהיו במקדש לשבעה, מדה יתירה (נוספת) של לוג ומחצה היתה שם, שבה היה מודד שמן לצורך מנחת חביתין של כהן גדול הצריכה שלושה לוגים שמן, והיו שלושה לוגים אלה נחלקים לשניים: לוג ומחצה שמן למחצית המנחה הקרבה בבוקר, ולוג ומחצה שמן למחצית המנחה הקרבה בין הערבים.

ו גמרא שנינו במשנתנו כי שבעה כלי מדידה של נוזלים היו במקדש, ובענין זה עוד תנו רבנן [שנו חכמים], שבע מדות של לח היו במקדש, הנמנות בסדר עולה: רביעית לוג, וחצי לוג, ולוג, ורביעית ההין, ושלישית ההין, וחצי ההין, והין, אלו דברי ר' יהודה. אף ר' מאיר אומר כי שבע מדות של לח היו במקדש, אלא שהוא מונה אותן בסדר יורד: הין, וחצי הין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולוג, וחצי לוג, ורביעית לוג. ר' שמעון אומר: לא היה שם במקדש כלי מדידה בשיעור הין, וטעמו: וכי מה היה הין משמש?

האם ביד ובלא להיעזר בכלי מדידה, או בכלי מדידה? אמר לו רב חסדא: פשיטא [פשוט] הוא שהעיסה היתה נחלקת ביד. וטעם הדבר: משום דאי [שאם] היתה החלוקה נעשית בכלי — כיצד היא תיעשה? האם טורטני (פלס, מאזניים) יכניס לעזרה לשם כך?! שאל רמי בר חמא: ומדוע לא יכניס מאזניים לעזרה?! השיב רב חסדא: אין להכניס מאזניים לצורך מדידת הלחם המובא בו, כיון שבפרשת התוכחה שבספר ויקרא, בכלל הקללה כתיב [נאמר] "בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו" (ויקרא כו, כו), הרי ששקילת לחם היא מנהג של רעב, לכך לאו [אין] זה אורח ארעא [דרך ארץ] לנהוג כן במקדש.

ד ובעיה נוספת בעא מיניה [שאל אותו] רמי בר חמא מרב חסדא: שלחן של לחם הפנים מהו דינו לענין שיקדש את הקמצים המורמים מן המנחה או מן הלבונה שלא ניתנו כדינם בכלי שרת, אלא בגודש (בחלקו העליון, בין לחם ללחם) שלו של שולחן הפנים? וצדדי הבעיה: מתוך שהשולחן מקדש את הלחם שעליו, אף את הקמצים הריהו נמי [גם כן] מקדש. או דלמא [שמא] יש לומר כי רק את הדבר דחזי ליה [שראוי לו] מן הדין להינתן עליו — מקדש אותו. ואולם מה דלא חזי ליה [שאינו ראוי לו] מן הדין להינתן עליו — לא מקדש אותו השולחן? אמר ליה [לו] רב חסדא לרמי בר חמא בפתרון בעייתו זו: את הקמצים הללו השולחן אינו מקדש. תמה על כך רמי בר חמא: איני [האמנם] כך הוא? והאמר [והרי אמר] ר' יוחנן: לדברי האומר שבלטו הלחמים בשיעור טפחיים ומחצה אל מחוץ לשולחן משני צידיו היה קופל את יתרת הלחם הזו כלפי מעלה. וכיון שששה לחמים הם הנתונים זה מעל זה — נמצא איפוא שהיה השלחן מקדש את הלחמים הנמצאים בגובה כדי חמשה עשר טפח (שהם כפולה של ששה לחמים, שכל אחד מהם מוגבה שני טפחים ומחצה מעל השולחן) למעלה. ואילו לדברי האומר כי טפחיים מלחם הפנים היה קופל כלפי מעלה, נמצא שהיה השלחן מקדש כדי שנים עשר טפח למעלה. הרי שהשולחן מקדש אף בחלק הגדוש, שמחוצה לו! אמר ליה [לו] רב חסדא לרמי בר חמא: מה שאמרתי לך שאינו מקדש את הקמצים — הכוונה היא שאינו מקדש את הקמצים לענין ליקרב על המזבח. אבל אכן הוא מקדש אותם לענין ליפסל בלינה ובמי שהוא טבול יום, כדין הקמצים שהתקדשו כתיקנם.

ה משנה ולאחר שנידונו בפרקנו כלי המידות של הדברים היבשים שהיו במקדש, מונים עתה את כלי המידות של הדברים הלחים (כשמן ויין) שהיו במקדש. שבע מדות של לח היו במקדש, ואלו הן: הין (שהוא בן שנים עשר לוג); וחצי ההין (ששה לוגים) המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של פר; ושלישית ההין (ארבעה לוגים), המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של איל; ורביעית ההין (שלושה לוגים), המשמש למדידת השמן והיין למנחת נסכים של כבש. ובמידות הלוג: כלי שמידתו לוג. המשמש למדידת שמן לכל המנחות, שהרי כל מנחה טעונה לפחות לוג שמן; וחצי לוג שהיה משמש למדידת מים לסוטה, ולמדידת השמן ללחמי התודה (כמבואר להלן פח,א); ורביעית לוג שהיה משמש למדידת מים למצורע שנתרפא ולמדידת שמן לרקיקים וחלות שמביא הנזיר ביום השלמת נזירותו (כמבואר להלן, שם). ר' אליעזר בר ר' צדוק אומר: לא היו במקדש כלי מידות רבים אלא כלי אחד שמידתו הין, ושנתות (חריצים מסמנים) היו בהין זה, במחציתו של הכלי היה סימון האומר: עד כאן יש כשיעור הראוי לפר (כלומר, חצי ההין). ובשליש גובהו של הכלי היה סימון האומר כי עד כאן יש כשיעור הראוי לאיל (כלומר, שליש ההין). וברבע גובהו של כלי ההין היה סימון האומר כי עד כאן יש כשיעור הראוי לכבש (כלומר, רבע ההין). ר' שמעון אומר: מידות חצי ההין ושליש ההין ורבע ההין היו במקדש, ואולם לא היה שם במקדש כלי מידה בשיעור הין. וטעמו: וכי מה היה הין משמש? שהרי אין דבר הבא במקדש שמידתו היא בהין, ואין איפוא צורך בכלי שכזה. אלא לדעת ר' שמעון כדי להשלים את מספר הכלים למדידת הלח שהיו במקדש לשבעה, מדה יתירה (נוספת) של לוג ומחצה היתה שם, שבה היה מודד שמן לצורך מנחת חביתין של כהן גדול הצריכה שלושה לוגים שמן, והיו שלושה לוגים אלה נחלקים לשניים: לוג ומחצה שמן למחצית המנחה הקרבה בבוקר, ולוג ומחצה שמן למחצית המנחה הקרבה בין הערבים.

ו גמרא שנינו במשנתנו כי שבעה כלי מדידה של נוזלים היו במקדש, ובענין זה עוד תנו רבנן [שנו חכמים], שבע מדות של לח היו במקדש, הנמנות בסדר עולה: רביעית לוג, וחצי לוג, ולוג, ורביעית ההין, ושלישית ההין, וחצי ההין, והין, אלו דברי ר' יהודה. אף ר' מאיר אומר כי שבע מדות של לח היו במקדש, אלא שהוא מונה אותן בסדר יורד: הין, וחצי הין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולוג, וחצי לוג, ורביעית לוג. ר' שמעון אומר: לא היה שם במקדש כלי מדידה בשיעור הין, וטעמו: וכי מה היה הין משמש?

מסורת הש"ס

ד. מנחות צו,א.

ה. שבת פ,ב. ב"ב פו,ב. מנחות פח,א. תוספתא מנחות פ"י ה. ספרי במדבר כח, יא. ילקו"ש תורה תשפב.

ו. תוספתא מנחות פ"י ב. ילקו"ש תורה שפח. תשיד.

גרסות

קופל בכתי"מ: **כופל.**

טפח בכל כתה"י: **טפחים.**

לשון

טורטני

מקור המלה הוא ביוונית βυζάντιον (טרוטני), ומשמעה: כלי משקל, מאזניים.

אף שמשמעה המקורי של המלה יוחד לכלי המאזניים השלם, השתמשו במלה זו לציין את הקנה בו תלויות כפות המאזניים.

שנתות

יש הסבורים שמקור המלה "שנתות" (הבאה לרוב בלשון רבים, שהרי אלו הם קבוצת סימנים, ולא סימן בודד. ובלשון יחיד: שָׁנָת) היא האכדית šintu. יש שזיהוה עם העברית, וכצורה מורחבת של המלה "שן". ויש שזיהוה עם הפועל שנה, שאף השנתות הריהן נפרדות ומובחנות זו מזו.

החיים

טורטני

כלי מאזניים זה היה מורכב מקנה, אשר בשני קצותיו היו תלויות שתי כפות. בכף האחת היה ניתן הדבר הנשקל, ובכף האחרת המשקל. מלבד אלה היתה בטורטני לולאה המצויה באמצעה שבה תולים או מחזיקים אותה ביד. לולאה זו מחוברת לקנה המאזניים באופן שקנה המאזניים יכול לנוע בחופשיות. מרכיב נוסף במאזניים היה ה"לשון" — מוט קצר המחובר היטב לקנה המאזניים, ובו ניכרת היטב נטיית המאזניים בתוך הלולאה. יש אומרים שחלק זה הוא הנקרא "נפש המאזניים", משום שהוא החלק הקובע את דיוקם של המאזניים.

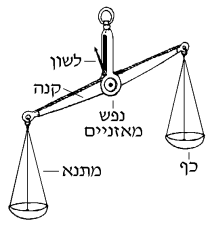

המקדש

שנתות

השנתות הריהן הסימנים הנמצאים זה בצד זה, במרחקים קבועים, בכלי (אם בתוכו או מחוצה לו) המשמש למדידה. ונועדו השנתות לסמן בהן את כמות החומר הנתון עתה בכלי. סימנים אלה יכולים להיעשות או בגריעה מדופן הכלי (על ידי חריצת חריצים בתוכו), או בתוספת על דופן הכלי (על ידי רישום סימנים מזהים, או על ידי קביעת זיזים בולטים).

ראה ציור המובא ברש"י.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com